

CSICSAY ALAJOS

Elvett illúziók Drozdy Győző emlékiratai

2007-ben adta ki a Kossuth Kiadó és a Zala Megyei Levéltár *Elvett illúziók* címmel Drozdy Győző emlékiratait. A fölöttébb érdekes memoárkötet ezekkel az elgondolkodtató mondatokkal fejeződik be: „A Magyar Tudományos Akadémia az 1960-as évek elején felkérte Drozdy Győzőt emlékiratainak megírására. A kéziratot csupán a felkért történészek tanulmányozták, azt szélesebb nyilvánosság nem ismerhette meg” (398. p.).

A kötet előszavában a szerkesztő, Paksy Zoltán pedig megjegyzi: „Nem volt ez egyedi eset, több akkor még élő, az elmúlt történelmi időszakban fontos közéleti szerepet játszó személy kapott hasonló felkérést” (5. p.).

Elolvasva, inkább áttanulmányozva a kötetet, az emberben önkéntelenül felmerül a kérdés, mivel magyarázható, hogy egy embernek, aki a sorsfordító történelmi eseményeknek meghatározó szereplője volt, fél évszázadon át még a létezését is el kellett hallgatni? A találgatásnak nem sok értelme van, azaz hogy semmi. Legfeljebb aggódhatunk amiatt, hogy Drozdy a történetírásba már soha nem kerül be. De hát ki is volt ő valójában? Néptanító, író, újságíró, műkereskedő, lapkiadó, sikeres vállalkozó, népszónok, folytonos pártszervező, mint nemzetgyűlési képviselő örök ellenzéki, megszállott pacifista, többszörös politikai üldözött...? A pusztas felsorolás folytán önkéntelenül felmerülhet bennünk a bohémság, a politikai kalandorság, az izgága kotnyeleskedés gyanúja. Ha csak a szerepvállalásokról, az eseményekbe való belesodródásokról beszélünk, valóban sok, túl sok lenne egy embernek. Csak hogy Drozdy szerepvállalásainak volt egy erős, szinte elszakíthatatlan vezérfonala, amit tömören így fogalmazhatnánk meg: sokoldalúságra, politikai tisztánlátásra predesztinált, kreatív személyiség. Szokatlan és túl ritka jelenség.

Talán kezdhethetnénk azzal, hogy itt, a mai Dél-Szlovákia területén született, még a 19. század végén, vagyis az Osztrák–Magyar Monarchia idején, Bajtán. A *Zala megyei életrajzi lexikon* adatai szerint: „A lehető legszegényebb körülmények között nevelkedett Párkányban.” Történt ugyanis, hogy 1891-ben meghalt a bajtai kántortanító, Drozdy Gyula, öt apró gyereket hagyva maga után, név szerint: Irént, Aladárt, Gyulát, Zoltánt és Győzőt meg az özvegyét, született Nagy Annát, aki ha nem akarta, hogy mindnyájan éhen pusztuljanak, kenyérkereső foglalkozás után kellett néznie. Elvégezte az óvónőképzőt, és Párkányban megalapította a város első óvodáját. Gyerekei közül három pedagógiai pályára lépett, kettő pedig iparos lett. A népes család leszármazottai részben Magyarországon, részben Szlovákiában, így Párkány-

ban (is) élnek. Persze ez még nem indok arra, hogy Drozdy Győző pályafutása különösebben érdekeljen bennünket, szlovákiai magyarokat, de mint majd később kiderül, igenis van rá okunk.

„A memoár írásakor a hetvenes éveiben járó Drozdy a saját tulajdonú iratok mellett számos budapesti közgyűjtemény, levéltár és könyvtár anyagát is fellapozta, sőt egyes helyszíneket újra bejárt. Visszaemlékezéseinek olvasásakor kitűnik, hogy elsősorban az országos eseményekre koncentrált, ezért is választotta elbeszélése tárgyául Magyarország két meghatározó történelmi periódusát. Az emlékiratokban nem ritka a regényes, már-már kalandos jelleg, például a kor hangulatát idéző párbeszédetek esetében. Drozdy hajlott arra, hogy elbeszéléseinek regényes formát adjon, ezek a fordulatok, például a párbeszédetek, természetesen nem a szó szerinti formában hangzottak el, de – a memoárban idézett önbevallása szerint is – tartalmi hűségükért felelősséget vállal. A szerző alapos [...] felkészültsége ellenére is a felkelhető hibákat és tévedéseket a jegyzetek igyekeznek korrigálni” (Paksy Zoltán, *Előszó*, 5. p.). Tehát történészek (is) vállalják a felelősséget a felidézett emlékek hitelességéért.

A szerkesztő által említett „két meghatározó történelmi periódus” az 1918 és 1921, valamint az 1944 és 1947 közötti évek. Ezek alkotják az emlékiratok 1. és 3. fejezetét, a 2. fejezet lett volna az ún. Horthy-korszakról szóló, amit ki tudja miért, nem rendelt meg tőle az MTA Történettudományi Intézete, a Nemzeti Múzeum, sem pedig a Párttörténeti Intézet. Ezért a szerző életének 1922 és 1943 közötti szakaszára csak az emlékiratokhoz csatolt *Dokumentumok és parlamenti beszédek* fejezetben közölt kordokumentumok alapján következtethetünk. Meg a megírt fejezetekben e korszakra utaló, véletlenül elejtett mondatokból.

Hogy Drozdy Győzőnek már a születése napja és nevének megválasztása is egy rejtélyes konfliktushoz kötődik, példázzák alábbi mondatai: „Meglátogatta falunkat Istóczy Győző nagyságos képviselő úr, a tiszzaeszlári vádló, aki később egy haragos sajtóperben védte apámat az esküdtszék előtt. Huszonnégy esküdt, huszonnégy fehér golyót gurított az urnába. Olyan nagy volt az öröme apámnak is, a védőnek is, hogy Bajtáig el sem váltak egymástól. S mert hogy éppen akkor (1885. október 1-jén) hozott engem a kántorék ötödik gyerekeként a golyó: A névadó keresztapaságot mindjárt nyakába varrták szüleim. Így lettem én Győző, s hozzá még született politikus” (20. p.).

Hogy politikai pályafutását a legkevésbé sem befolyásolta a fiskális keresztapa nem éppen példaértékű szellemi hagyatéka (Istóczy volt a 19. századi antiszemitizmus egyik előfutára Magyarországon), bizonyíték rá Drozdy Győzőnek a zsidótörvények elleni kitartó küzdelme a Nemzetgyűlésben. A zsidóüldözés mindennemű formája elleni bátor kiállása, melyről később mások is, amikor szükség lett rá, tanúként vallottak: „...1944. március vége felé egy napon Horváth Géza százados, parancsnokunk bemutatta a tisztikarnak Drozdy Győző hadapródőrmestert, aki 59 éves kora ellenére saját autójával önként kíváncsozott ki a frontra. Mindnyájan csodálkoztunk a snájdig öregúron, és magam is kíváncsian fürkésztem ennek okát. Bizalmas viszonyba keveredvén velem, megtudtam, hogy a németek letartóztatása elől menekült a katonasághoz, éppen ahhoz a Horváth Géza századoshoz, aki március 19-én, a németek bejövetelekor a készületségben lévő zászlóaljat kivezényelte az országútra a németek ellen. [...] Amikor március hó végén útra keltünk, az ő kívánságára osztottuk be az élelem-felvételező tiszt posztjára. Én, aki katonáskodása ideje alatt

csaknem mindig együtt laktam vele, hamarosan megtudtam, hogy azért kívánta ezt az állandóan mozgó beosztást, hogy a hadosztály minden csapattestét megismerje, azoknak tisztjeivel és legénységével különféle erőknél találkozott. Ez számítása szerint így is történt. De nemcsak tőle, de lassanként más csapattestek tisztjeitől is értesültem, hogy Drozdy Győző állandóan közöttük forgolódik és állandóan a németek és az uralmon lévő magyar rendszer ellen agitál. Nagyszerű modorával mindenhová beférkőzött és mindenből a maximumát szerezte meg csapattestének. Igaz, hogy az általa megszerzett élelem nagy részét szét is hordta nyomban az útestek mellett dolgozó zsidó munkaszolgálatosoknak, akiket állandóan felkeresett, bíztatott és táplált. [...] Agitációja azonban csaknem végzetes következményekkel járt, mert egy Kabdebő István nevű zászlós, aki a kémelhárító osztálynál működött, hosszú feljelentést küldött ellene hadosztályunkhoz, amelynek tartalmát a törzsiroda beosztottjai velem is közölték. A feljelentés szerint Drozdy a legnagyobb marhaságnak bélyegezte, hogy a magyar hadsereg az oroszok ellen harcol, fontosnak tartja, hogy a magyar csapatok haladéktalanul hagyják ott a frontot és forduljanak a németek ellen, mert az oroszok győzelme elkerülhetetlen és Károlyi Mihály visszatér Magyarországra.

A hadosztály »K« osztályánál most már végleg megsokallták Drozdy működését és elhatározták, hogy végeznek vele. Hadbíróság elé állították, ahonnan legnagyobb meglepetésemre Drozdy kacagva tért vissza. Elmondotta nekem, hogy Szarka Géza hadbíró százados, aki az eljárást ellene vezeti, neki köszönheti karrierjét, mert ő helyezettette be a kadetiskolába és Drozdy járta ki azt is, hogy hadbíróvá kineveztessék. [...] Budapest, 1946. december 29. Komlósi Vilmos a Vízművek gazdaságának vezetője” (445–446. p.).

Kezdetől fogva meggyőződése volt, hogy a háborút a németek elveszítik. De hogy utána éppen Károlyit kívánta volna vissza, kissé meglepő.

Drozdy Győző fiatal korától kezdve élénken érdeklődött a politika iránt. Harminchárom éves volt, amikor teljes odaadással vetette bele magát az 1918-as év őszén kialakult kaotikus események forgatagába. Hamar sikerült Károlyi Mihály közelébe férkőznie. Szinte pár nap leforgása alatt észrevette, melyek azok a politikai erők, amelyek a múltba kapaszkodó, progressziót akadályozó arisztokraták fölé kerekedhetnek. Amikor Bizony Ákos (miskolci professzor) kijelentette, hogy „nem hajlandó fedezni Károlyi Mihály meg nem fontolt rögtönzéseit”, ezért új pártot alapít, ő is csatlakozott hozzá. A tizennyolcakként emlegetett csoport tagjai pártjuk titkárává választották, s mivel észrevették kitűnő szónoki tehetségét, ahol csak lehetett, felszólalásra bíztatták. Erre az időre így emlékezik: „Éreztem, hogy gyakrabban »meg kell mondanom az igazat«. Mikor pedig egyszer beszédem után Bizony Ákos fölállott a helyéről, megszorította a kezemet és így szólott hozzám: »Öcsém, te nem közönséges szónok vagy, nem is minősíthetlek rétornak. Te vérbeli orátor vagy, akinek nagy jövőt jósolhatok ezen a téren!« – azóta majd kibújtam a bőrből, akár a miskei malac, amikor megvakarták. Hogyne! Hiszen a történelemtanárom még csak annyit jósolt felőlem, hogy nagy országháborító leszek” (27. p.). Mindkét tanárnak a jóslata beteljesedett. Drozdy politikai karrierjét mindenekelőtt szónoki tehetségének köszönhette. (Mellesleg később négykötetes könyvet írt a szónoklatról.) Nem véletlen hát, hogy a nemzetgyűlési választások folyamán (az 1920-as, 1930-as években, majd a 2. világháborút követően) öt alkalommal nyert mandátumot, egy eset kivételével, mindig valamelyik parasztpárt színeiben. Több alkalommal is lehetett volna ál-

lamtitkár vagy miniszter, de nem akart az lenni. Idős korában ezt írja: „Nekem nem kellett rang, pozíció, hiszen önzetlenül is vagyonos ember voltam. Több házam, vállalatom. Baracskán kastélyom, s a legmodernebb kertészetem. Pesten enyém volt az Opera-garázs, melyet pontosan ebben az időben igényelt ki a rendőrség. Gyáramat államosították. Nem sokat törődtem vele. [...] Sohase kértem semmit. Mindig adtam. A saját költségemen beszerveztem pártunk aklába előbb Budát, aztán Dunántúl nagy részét. Mindezt egy mandátumért. Mert azt nagyon sokra értékeltem” (369. p.). Ez a párt akkor a Nemzeti Parasztpárt volt. A parasztpártokról úgy vélte, a nemzet többségének (parasztok, kisiparosok, értelmiségiek) érdekét szolgálják. Ha észrevette, hogy az, amelyiknek tagja, rossz irányt vesz fel, próbálta megakadályozni, s ha nem sikerült, kilépett belőle, és újat alapított.

1918 őszén a tizennyolcakat – Bizony Ákoson kívül – sikerült visszaterelnie Károlyihoz. Tudta, hogy csak egy nagy párt segítségével képes kilábalni a nemzet a rászakadt kaotikus helyzetből.

„Amikor az összeolvadás minden részletét megbeszéltük, Károlyi Mihály maga kért meg arra, hogy vállaljam el [a] pártban az adminisztrátor dr. Jakab Sándor mellett a központi politikai szervező titkári munkakört. »Azzal bizonyítsd be szervezőképességedet, hogy vezesd át pártunkat a Gizella téri fészekből egy nagyobb, méreteiben kielégítő párhelyiségbe.« Két hét múlva Károlyinak miniszterelnökké való kinevezését már a Lloyd-palotában készen talált, hatalmas párhelyiségben ünnepeltük” (28. p.).

Párttitkári minőségében ő figyelmeztette az elnököt, hogy pártjának tömegbázisra van szüksége, különben elveszíti pozícióját. Erre így emlékszik vissza:

„– Elnök úr, ha már megengeded, hogy elmondjam véleményemet, engedd meg, hogy továbbmenjek. Bármennyire is elhúzódnak a választások, egyszer mégiscsak rákerül a sor. A szocialistáknak minden városban van szervezetük és alig van vármegye, melyben a szocdem vagy a radikális kormánybiztos ne nekik dolgoznék. A kisgazdák nemcsak szervezetekbe tömörülnek, hanem zászló, ez idő szerint Szabó István Magyar Lobogója után mennek. Erre a zászlóra tíz éve föl van írva, hogy »Földet azoknak, akiknek nincs vagy kevés van!« A földműves lakosság ezidő szerint 64 százalékat teszi ki a falvaknak. Nekünk, a Károlyi-pártnak csak úri kaszinóink vannak, ha vannak... Igaz ugyan, hogy a te neved, elnök úr, – zászló. De hogy lesznek-e arravaló zászlóvivőink, akik szervezet nélkül is urnáig tudják terelni a választókat, az nagy kérdés. [...]

– Köszönöm Győző, hogy tépelődsz ezen a problémán. Teljes mértékben magamévá teszem elgondolásodat, s máris felhatalmazlak: menj, csináld! Ha problémád adódik, mindig állok rendelkezésedre” (67. p.).

Így mehetett Drozdy a Károlyi-párt küldöttjeként, az elnök felhatalmazásával szülőföldjére, az ipolyszalkai választókerületbe, ahol végül is nemcsak párttagokat toborzott és próbaválasztást szervezett, hanem valami mást is, amiről tudtommal eddig egyetlen történelemkönyv sem emlékezett meg. S éppen ezek azok az események, amelyek miatt szerfölött érdekesek lehetnek számunkra a nevezett emlékiratai.

Köztudott, hogy a cseh hadsereg egységei 1918. november 8-án kezdték el megszállni a mai Szlovákiát, amiről Drozdy Győző így ír:

„Ugyan melyik cseh, szlovák, román, szerb, vagy horvát, sőt melyik magyar történetíró írta meg: hogyan is jutottunk odáig, hogy színmagyar területeket kebelez-

hettek be apró szomszédaink a békeszerződés megkötése előtt? [...] Cseh és szlovák könyvtárakat, akkori följegyzések garmadáját kutattam át, amíg nyomát leltem ennek a bővített mondatba sűrített történelemnek: »... ezután kisebb-nagyobb harcok között megszállottuk Magyarországnak azokat a területeit, amelyeket az ántánt-hatalmak számunkra kijelöltek...« Semmi több.

Nekünk meg elég más gondunk volt akkortájt.

Így érthető, ha a húszas évek magyar történetírói sem akadtak forrásmunkákra – még itthon sem. A ki nem mondott ántántcenzúra akkor is működött, ha nem is nevezték annak. Néha egy-egy mondatért, egy szóért jött a jegyzék. Ahová pedig betették a lábukat, ott nem mondatokat, hanem oldalakat törült a cenzúrájuk s kész írásműveket dobtak papírkosárba” (78. p.).

Drozdy december közepén kezdte meg párttoborzói körútját az ipolyszalkai választókerületben. Egy népgyűlés alkalmával arra lett figyelmes, hogy dörögnek az ágyúk. Közeledett a cseh katonaság.

Meg kell állítani őket, határozott, amivel a jelenlevők is egyetértettek, s nyomban megkezdődött a szervezkedés. A hitelesség kedvéért elbeszéléséhez egy jegyzőkönyvet is csatol:

„Mi, Vámosmikolán 1918. december 16-án összegyűlt frontharcosok elhatároztuk, hogy a megindult cseh inváziót mielőtt a magyarok területre érne, a magunk erejéből megállítjuk. E célból megbízuk képviselőjelöltünket, Drozdy Győzöt, a Károlyi Párt Országos párttitkárát, hogy utaltasson ki számunkra megfelelő mennyiségű puskát, gépfegyvert, kézigránátot, hogy azt a harcra vállalkozók között szétosztva, minél hamarább megkezdhessük az ellenállást. A harci eszközök széthordását a községek lovasgazdái vállalják magukra. Arra is felkérjük Drozdy párttitkárt, hogy a szomszédos kerületek és vármegyék hazafias vezetőivel, főképpen Kobek Kornél v. államtitkárral lépjen érintkezésbe, hogy föllépésünk egységes legyen. Legközelebbi megbeszélésünket e hó 20-án este 6 órakor Ipolybéli Ferlich Emil tanyájának raktárhelyiségében tartjuk, ahol minden község szervezete két taggal képviselteti magát, hogy a szükséges tájékoztatást és a nyomtatványokat átvegye. Kelt Vámosmikolán, 1918. dec. 16. A jegyzőkönyv hitelesítői: Baráth Béla s. k., Wallasek Imre s. k.” (71–72. p.).

Mielőtt rátérnénk, hogy a képviselőjelölt hogyan teljesítette a ráruházott megbízatást, vegyük sorra, kik voltak az ellenállás helyi szervezői. A jegyzőkönyv egyik aláírója Baráth Béla, Turczel Lajos egyik későbbi tanítója Szalkán, az általa oly sokat emlegetett „fő tanító” (igazgató), aki a Trianon utáni új csehszlovák államban is folytathatta munkáját, akárcsak az ellenállásban részt vett többi magyar tanító. Például a kürti Korentsy (helyesen Korenchy) Rezső, a kőhidgyarmati Dinnyés Lajos (pontosabban Károly), az alsóváradi Berluch Imre (később Barsendrőden tanított, neve Beluch volt, 1938 után Besey), a zselizi Eggenhoffer Gyula (később Százdra került), a barti Jászai József (Drozdy szerint Jászay) és Ferlich (helyesen Ferlik) Emil, akkor Ipolybéli, később Párkányi egyik tanítója. Rajtuk kívül szervezték az ellenállást a falusi plébánosok, jegyzők, egyszerű parasztemberek és polgárok is, akik közül többeket név szerint megemlítek. (Kérdés, a csehszlovák hatóságok miért nem tudtak vagy talán nem akartak tudni az 1918-as tetteikről?) A főszervező maga Drozdy Győző, segítőtársa pedig Kobek Kornél, a párkányi választókerület képviselőjelöltje, volt hadügyi államtitkár volt. Vele utazott Drozdy Budapestre, hogy megnyerjék Károlyi beleejegyzését a partizánakcióhoz. Ott ilyen és hasonló párbeszéd hangzottak el:

Károlyi mondja, amikor Kobek Vyx ezredest hozza szóba:

„Mindenüvé beleüti az orrát. Például: Bartha megkötötte az egyezményt Hodzsa Milán csehszlovák követtel, mely szerint az ő demarkációs vonaluk Pozsony fölött indul, és gyenge törésekkel fut Ungvárig. Még el sem helyezkedtek a megszálló csapatok, már jött Vixtől a jegyzék, mely Párizsra, sőt Franche d’Esperayre hivatkozva követeli, hogy vonjuk vissza csapatainkat a Dunáig, Ipolyig” (74. p.). (Dušan Kováč *Szlovákia története* című könyvében közöl egy térképet, amely ezt a tényt támasztja alá.)

Károlyiék engedelmeskedtek Vixnek, viszont a kérelemre, hogy az elnök engedélyezze a lakosság felfegyverzését, nem mondott nemet. Válasza így hangzott:

„...én ezen a felelős poszton nem adhatom kezetekbe Rákóczi-ként a Libertas zászlaját. Viszont olyan két híveimtől, mint amilyenek ti vagytok, meg sem tagadhatom. Ha mégis megkísérlitek és még nagyobb bajba keveritek az országot, – jószándékotok tudtával menteni próbállak benneteket... De hogy megmenteni tudlak-e? Azt nem garantálhatom... Isten veletek!” (75. p.).

Kobek és Drozdy a szükséges fegyvereket Friedrich István (akkor még szakértő Károlyi mellett) közbenjárására kapták meg. Az események gyorsan peregtek. Drozdy felhívásokat, pontosabban *Toborzóplakátokat* írt (az egyik eredetije 1964-ben került elő Ipolyszalka valamelyik családi házának padlásáról), és célratörő igyekezettel szervezkedett:

„Mialatt Zabb Imre hadnagyunk Komáromban, Sebestyén Kálmán Párkányánánán átvették a 2-2 vagonnyi fegyvert, azalatt összejöttünk Ipolybélien a Ferlich-magtár jéghideg hodályában s ott tanácskoztuk meg 200 kilométeres frontunk taktikáját. Még csendet sem kértem, mikor Sebestyén Kálmán tartalékos tizedes tanító bajtárs birkairhájában ugyancsak izzadva, berontott s jelentette, hogy egy vagon fegyvert Bátorkesziig, egyet Ipolyságig feltoltak derék vasutasaink” (79–80. p.).

Céljuk az volt, hogy a cseh csapatokat visszaszorítsák a Bartha–Hodzsa által megkötött egyezmény által kijelölt demarkációs vonalig. Leírása szerint több ütközetre is sor került, a legsúlyosabbra Tardoskeddnél, ahol többen elesetek mind a cseh katonák, mind a magyar civilek közül. Azt is leírja, hogyan szabotálták el a magyar vasutasok a cseh, illetve a francia tisztek parancsait. Ám minden hiába volt. Magyarországon sorsa már előbb megpecsételődött. „Hősies, bátor, vitézi harcunkat a Vágtól az Ipolyig – elveszítettük. [...] Mert amikor a csehek látták, hogy előőrseik, portyázó csapataik nem boldogulnak a színmagyar területeken, akkor ukázt írtak a francia tábornokokkal a Károlyi-kormányhoz. [...] Ez a harc számunkra ezen a tájon elveszett. De nem veszítettük el jó hírünket, becsületünket. És mindörökre megcáfoltuk azt a hazugságot, hogy a magyar területeket is önként adtuk át, mint a nemzetiségek sűrűségét” (85–86. p.).

Károlyiék bukása, pontosabban lemondása után egy időre ő is távozott a politikai életből. Visszament gyógypedagógusnak. A Tanácsköztársaság ideje alatt szerepet nem vállalt, viszont az eseményeket nem tudta figyelmen kívül hagyni. Tenni ellenük semmit sem tudott, csupán a lelke háborgott. Amit látott, tapasztalt, emlékezetébe véste, leírta. Többek között ilyeneket: „... nem akadt olyan városi, vármegyei tintás-uraságféle, aki ne hódolt volna be a népbiztos-diktatúrának. Mert ami biztos, az biztos! [...] [K]önnyű volt a kommunista kormányzat helyzete, mert egyetleneg elégedetlenkedő vagy ellenálló, hivatalából önként távozó tisztviselő sem akadt az egész országban. Elég volt egy pesti gombnyomás, hogy mindenütt nekik csengjen

a csengő. Március 28-án minden virágot bíró méltóságos gomblyukban ott díszlett a vörös proletár jelvény” (117. p.).

És simán folyt a gyilkolászás. Leírja szó szerint, hol, kiket öltek meg a vörösök és kiket a csehek, kiknek sikerült kicsúszniuk a halál markából. Végül jött a leszámolás, ahogy ő fogalmazott, „a bosszú véres istene”. Ő nem elégedett meg a bűnösökkel, neki bűnbakok is kellettek. „Első volt Károlyi Mihály, a második a zsidóság, harmadik a szabadkőművesség. [...]

Senki! De senki! Védelmében egy mondatot, egy szót ki nem ejthetett, egy betűt le nem írhatott itt egyetlen magyar – az első esztendőben. [...] Én, aki az elsők között voltam, aki otthagytam őt, s csak a jóban kooperáltam vele, s aki azok között is első voltam, akik elítélték: nem tartom elegendőnek azt a parlamenti nyilatkozatomat, hogyha Károlyi visszajönne, virágcsokorral fogadnám.

Megvallom azt is, hogy 1945-ben, amikor Károlyi Mihály számkivetéséből Magyarországra visszatért, s elmondotta első nagy megnyilatkozását a parlamentben, nagy megtiszteltetésnek tartottam Rákosi Mátyásnak bizalmasan hozzám intézett eme kérését:

– Drozdy Győző, te titkára voltál Károlyinak...

– Hűtlen titkára, aki Péterként megtagadtam.

– Nos, most jöváteheted vételkedet. Arról van szó, hogy törvényhozásunk illendősége azt kívánja, hogy a nagy államférfi beszédére olyan képviselőtársunk reflektáljon elsőnek, akinek megvan a kellő rutinja ahhoz, hogy ex abruptó, kapásból mondjon okosakat. Náladnál jobban senki sem ismerheti. Vele csináltad, amit ő csinált, magad is emigráns voltál... Megkérlek, vállald. Nekünk nehéz lesz kapcsolódnunk. De majd utánad mi is...

Miután Tildy, Nagy Ferenc és Varga Béla is helyeselték, ha éppen én reflektálok első megnyilatkozására, Károlyi után én következtem” (127–128. p.).

A 20. század első felében nem volt olyan magyar politikus, a közügyek szempontjából fontos világi vagy egyházi személy, akivel Drozdy Győző ne került volna személyes kapcsolatba. Emlékirataiban nemcsak a tetteiket írja le, s az eseményekben való részességüket, hanem sorai által közvetve, olykor közvetlenül is elének tárja pozitív vagy negatív jellemvonásaikat. Az ideológiákról pedig, amelyek valamelyikéhez önként vagy önkéntelenül mindnyájan kötődünk, így vélekedik:

„A kapitalista világnézet kirívó egyenlőtlensége, önző despotizmusa éppúgy nem jó nekem, mint az emberi alaptermészettel ellentétes egyenlőség mesevilága, ahol nincs kiválóság, de mindenki kiváló akar lenni, s ezért vállalja, hogy rátapos a kicsinyekre. Meggyőződésem, hogy minden kommunista ideológia rosszul működő államkapitalizmusba torkollik. A bolsevikki főlfalja a kapitalisták által termelt készletet, azután megáll. Többet termelni ő sem tud, de ígérni annál többet. Beköszönt az általános szegénység, a keresetek lemorzsolódása, a nélkülözés, a lopásból való élésködés, s ez visszaveti a világot. A demokrácia népuralmat jelent, de valójában spanyolfal, amely mögött a plutokrácia, autokrácia, bankokrácia szokott dőzsölni. Valami egészen új ideológia kellene, amelyben mi, a dolgozó milliók találnánk meg számításunkat és frázisos szörnyetegek nem zsákmányolnának ki. Mert minden ideológia frázisainak és túlzásainak köszönheti bukását” (264. p.).

Megmosolyogtató, ha ma valaki ilyen bölcsességeket mond, mivel mondhatja – utólag. Ő akkor, a hatvanas években merte ezeket leírni. S a maga idejében cselekedni is.

Ha elolvassuk a Nemzetgyűlés 1924. január 22-én megtartott ülésén elhangzott beszédét „a fehérterror idején elkövetett gyilkosságok felderítése tárgyában”, nincs mit csodálkoznunk azon, hogy Horthy fogdmegjei milyen dühödten fenték rá fogukat, inkább az az elgondolkodtató, hogy nem jutott ő is Somogyi Béla és Bacsó Béla sorára.

Az meg már szinte vakmerőségnek tűnik, hogy azon kilenc képviselők egyike volt, akik Horthy kormányzóvá választásakor nemmel szavaztak. Emlékirataiban azt is leírja, ki volt a többi nyolc. Amikor már annyira szorult körülötte a hurok, hogy már semmilyen kilátás nem mutatkozott a megmenekülésre, zseniális ötlete támadt. Megvette a Baross utcai 4. sz. ház első emeleti lakását, és odaköltözött. A második emeleten ugyanis nem más, mint Gömbös Gyula lakott. Az ébredő magyaroknak pedig megüzente, nyugodtan robbantsanak, legalább a vezérük is vele együtt repül.

„A nagy leleplezés után [utalás az említett parlamenti beszédére – Cs. A.] Héjjas személyesen is járt fölöttem Gömbösnél, aki bizonyára lebeszélte őt arról, hogy az ő lakása alatti házban kövessenek el atrocitást ellenem. Arra a következtetésre jutottam, hogy Gömbös, miután a tiszántúli választásokon kiscgazda-mandátumot szerzett, örömmel említette, hogy »egy pártnak a tagjai vagyunk«. De hálás is vagyok neked a volt párttitkárnak – mondotta. Nem is sejted, milyen veszedelemtől óvtalak meg Héjassal szemben. Szerencséd, hogy egy házban lakunk” (217. p.).

Azért annyit elértek ellenségei, hogy az 1926-os választásokon nem jutott mandátumhoz. Ezután költözött ki Amerikába, ahol egy Arnold R. Fox nevű chicagói üzletemberrel, lapkiadás céljából, szerződést kötött (lásd 422. p.). Chicagóban megszervezte az Amerikai Revíziós Ligát, amellyel az igazságtalan trianoni döntésre kívánta ráirányítani az amerikai közvélemény figyelmét. Azonban felesége képtelen volt megszokni Amerikát, ezért hatévi távollét után, 1933-ban visszatértek Magyarországra, ahol a férj ismét belevetette magát a politikába. 1935-ben már újra képviselő, ám az 1939-es választásokon egy jogi manipulációval meghiúsították az indulását.

Az emlékiratok 3. írását 1944 tavaszával kezdi. Leírja, kik és hogyan hozták létre a „Független Frontot”, valójában a fasisztaellenes Magyar Frontot 1944 májusában. Később többen állították, hogy együttműködtek a kommunistákkal. Drozdy ezt határozottan cáfolja: „Nem igaz! Százszor nem igaz azonban, hogy föld alatt szervezkedő kommunistákkal bármelyik polgári párt is kooperált volna. Én voltam a legszélsőbb polgári politikus széles e hazában, és még nekem sem sikerült velük semmiféle kapcsolatot teremtenem. [...]

Állítom, hogy 1944-ben a német megszállás előtt s annak első szakaszában Magyarországon sem volt számottevő illegális kommunista vagy demokratikus földalatti mozgalom, éppen úgy, mint a többi megszállott országban sem lehetett. És mint például Csehországban, de főképpen Szlovenszókban ma már nincsen senki, aki »akkor« ne lett volna kommunista vagy partizán, nálunk is kőcsöszösből van az a rengeteg Marx-szakáll, amit – állítólag – akkor viseltek mai hőseink regimentjei” (227–228. p.).

Edmund Weesenmayer személyét és magyarországi ténykedését aligha kell bemutatni, részletezni. Annyit azonban megjegyezhetünk róla, hogy a nagy magyar fel-fordulásban valószínűleg egyedül ő tudott legjobban eligazodni. No meg talán Drozdy, aki kapcsolatai révén olyan összefüggéseket is meglátott, amelyeket rangosabb politikusok nem. Nem lehetett véletlen, hogy Weesenmayer élénken érdeklődött iránta.

„...hogy az én nevem, mint a legfőbb lázítóé, 1944 március elején több kémlistán került Hain Péter Quisling-közvetítő kezéből a GESTAPO elé. Az első listát Bajcsy-Zsilinszky és Drozdy megfigyelésére külön kiküldött: Stolte Lénárd és fia adták be ellenünk, akik olyan ügyesen végezték aljas műveleteiket, hogy az apa látta el a titkos összeköttetést Bajcsy-Zsilinszky és én között. Valóban a Bajcsy-Zsilinszky pártjának régi tagja és a vezérnek bizalmasa volt ő... a fia pedig Zsilinszky radikális pártját kontrollálta. Az apa színlelt németgyűlölőnek árvával engem is magával ragadott. Tőlem rendkívül értékes kémanyaggal távozott mindig. Alig volt nap, hogy ne kísért volna el autómon Budára. Közben fölvette azt a friss értesülést, amit Bandinak kellett szállítania... Még március 15-én, az én házamnál tartott »utolsó vacsorára« is ő közvetítette a találkozót Rassay Károly – Bajcsy-Zsilinszky Endre között. Weesenmayer tehát erről is tudott” (231. p.).

Amikor barátait, Rassay Károlyt és Bajcsy-Zsilinszky Endrét a németek letartóztatták, Rátkay Károly, az *Esti Kurír* szerkesztője telefonon értesítette, hogy ő van soron, hát mielőbb tűnjön el. De hová? Akárcsak annak idején Héjjasék elől, ez alkalommal is bámulatos leleményességének volt köszönhető elmenekülése. Katona barátainál villámgyorsan el tudta intézni, hogy kimehessen a frontra „harcolni az oroszok ellen”. Nagykőrösre került a 2. páncélos híradózászlóaljhoz. Onnan pedig csapatával a frontra. Az ezután átélt események már szinte kalandregénybe illenek. Mint géhás tiszt szabadon járhatott-kelhetett. Első dolga volt a postamesterkisasszonyok megnyerése, összeköttetések létrehozása a főtisztekkel és a kölcsönös tájékoztatás megszervezése. A frontkatonák hangulatával is tisztában volt, mivel fölöttese rábízta leveleik cenzúrázását.

Addig tüsténkedett, lázított, hogy végül a frontról is menekülnie kellett, mivel „felkoncolásra” ítéltetett. Ám egyik jóindulatú parancsnoka nyílt parancssal visszavezényelte a hátsószádba. Ezután pedig Debrecenben, Budapesten, majd Szálasiék hatalomra jutása után onnan is nyomtalanul eltűnve, a borsónyi falvakban, vidéki kastélyokban, kúriákban próbálta szervezni az ellenállást. Hain Péter és bandája hiába szimatolt utána. Kapcsolatot létesített a börtönből megszöktetett Bajcsy-Zsilinszky Endrével, a háborútól megcsömörlött csendőrtisztekkel, parasztgazdákkal próbáltak partizáncsapatokat összehozni.

Bajcsy-Zsilinszky Endre második elfogatásáról írja: „Másfél óras tanakodás után megegyeztünk abban, hogy a Csendőrhadsereg a gödöllői utat kontrollálja, Balassagyarmatot, Ipolyságot és Vácot védi. Farkas tiszthelyettes lesz Drozdyn keresztül az összekötő. Nemsokára nagyobb szerepet kapnak az országos ellenállási szervezetben... Milyen kíméletlen játéka a sorsnak, hogy amíg itt, a Dunakönyökben kétszáznál több jó, magyar érzésű csendőr vigyázott legnagyobb hősrünk személyes biztonságára, rá harminc napra a budapesti fűvészkert rejték helyén Szálasi számonkérő különítményének Orendi Norbert és Radó Endre tisztek vezetése alatt működő fogdmeg-csapata Stolte Lénárd fiának vezetésével töri be ajtaját, s cipeli el Hain Péter naphegyi kízóházának pincéjébe, hogy többé sohase lássuk...” (289. p.).

Drozdynak szerencséje volt, a nyilasok nem tudták kézre keríteni.

Még javában dörögtek az ágyúk, amikor kerülő úton eljutott hozzá a hír, hogy Rákosi Mátyás milyen nagyra becsüli őt, merthogy neki köszönheti megmenekülését a bitófától. S ezt nyilvánosság előtt is hangoztatja.

Milyen szerepe lehetett abban, hogy Rákosi megszabadult az akasztófától? Talán örök rejtély marad, hiszen arról a korszakról nem írta meg emlékiratait. Viszont részletesen taglalja Buda várának hetekig tartó ostromát, és azt is, hogy már ekkor milyen vehemenciával kezdték újjászervezni pártjaikat az életben maradt politikusok. Nyilvánvaló, hogy ő Tildy Zoltánnal és annak elvbarátaival szövetkezett. És szervezte a romok, valamint a halottak eltakarítását.

Miután hírért vette a dunántúli harcok befejezésének, egy fiatalember társaságában csikó húzta homokfutón korteskörútra indult Zala megyébe. Személyesen kereste föl Mindszenty József veszprémi püspököt és Serédi Jusztinián hercegprímást Esztergomban. Mindkét főpappal bensőséges párbeszédet folytatott, amiről pártja számára részletes beszámolókat írt.

„...én a két főpapi interjú bizalmasnak jelzett szövegét 2-2 gépírt példányban nyújtottam át az elnökségnek. Rá egy hétre mind a két példányomnak nyoma veszett. Viszont Zsedényi Bélától hallottam, hogy Rákosi nagyon érdekesnek nyilvánította »Drozdy beszélgetéseit« a nagy papokkal” (365. p.). Ami azt illeti eléggé szűkszavú vélemény, tömör és elfogulatlan Drozdy Rákosiról, Tildyről pedig épp az ellenkezője. Lehetett volna ő is a debreceni 501 tagú ideiglenes nemzetgyűlés képviselője, de a felajánlást visszautasította. Arra kérte Tildy Zoltánt, hogy helyette az általa nagyra becsült, Mauthausent megjárta Rassay Károlyt hívják meg. Tildy azonban ezt elodázta, mivel nem akart egy igazi tehetség árnyékába (vissza)kerülni. Az 501 küldöttből mindössze 44-en képviselték a parlament „agyvelőerejét” – írta. Közülük leginkább Rákosival szemben voltak fenntartásai. Mint tapasztalt politikus sejtette, sőt talán tudta is, ha pártja teret nyer, melynek minden előfeltétele megvolt, szomorú jövő vár Magyarországra.

1945. április 2-án mondta el bemutatkozó beszédét Rákosi a budapesti Sportcsarnokban, amelyről Drozdy így vélekedett:

„Szónokibeszéd-vizsga volt ez. Első megnyilatkozás. Demonstrálása a szólásszabadság kihasználásának. Tiszta gondolatok. Mozgékony kifejezések. Nyomat sem találjuk benn a népszerűtlen, a parancsuralmi törekvés emlegetésének. Polgári eszmefuttatás – kommunista szájból. Mintha mindig a nép többségének szavait keresné, amelyekkel nagy változásokat készít elő. [...]

Szónoki stílusa: szabatos és egyszerű. Frázisa nincs. Témáiban gyakorlati. A vitatkozásban türelmetlen, tehát érdekes. Nyelvében: iskolázott. Még a tárgyias ragozással és az ikes igékkel is megbirkózik. Az angol vagy a szláv hatás sem érzik kifejtésében. [...]

[A] debreceni földreformot történelmileg megalapozott, maradandó mesterműnek tartja. Szerinte is: felmérhetetlen eredmény: 600 000 földnélküli ember, törpe- vagy kisbirtokosnak polgári szintre való fölemelése. Az új, életképes kisgazdaságok: a szebb magyar jövő és a feltörő új magyar demokrácia várai. Az új gazdák szorgalmas munkájukkal már ebben az évben bebizonyították, hogy jó úton haladnak. Hősies munkát végeztek. Most már nyugodtan elvégezhetjük a telekkönyvi bekebelezéseket, hogy biztonságosabban dolgozhassanak a magukéban. Aztán minél előbb gépeket nekik! 500 traktort kértünk a kisemberek számára Oroszországból. [...]

Nem feledkezett meg a vasutasokról és a bányászokról sem, akik számára azt az örömhírt tartogatta, hogy az új nemzetgyűlés első feladata lesz a bányák államosítása. [...]

Feltűnést keltett az is, hogy a fölszabadításért egyként biztosította nemzetünk hálájáról a Szovjetet éppen úgy, mint az USA és Anglia kormányait. Elismerését fejezte ki Tito marsallnak és Romániának egyaránt. Kommunista oldalról egyedülálló támadást intézett azonban Rákosi Csehszlovákia felé. [...]

[A] tudat minden hazafinak kötelességévé teszi, hogy a nemzeti demokratikus erők összefogását követelje, hogy minél hamarabb építhessük fel minden hazafi közös vágyát, az erős, szabad, független és demokratikus Magyarországot! (Élénk éljenzés mindkét oldalon. A kommunista és a szociáldemokrata képviselők felállva tapsolnak.)” (372–375. p.). Első nagy ováció, ami később elvárt lett. Nagy hamar hittek neki a polgári pártokból is sokan. Ki naivságból, ki pedig érdekből sietve mellé állt.

Rákosi hirtelen oly nagyra nőtt, hogy egyszeriben ő lett miniszterelnök-helyettesi pozícióban a magyar politikai élet tényleges irányítója.

Az első, valóban demokratikus parlamenti választások után 1945. november 29-én kezdte meg munkáját a magyar törvényhozás. „Amint az 1920-as nemzetgyűlésnek a kormányzóválasztás, az 1945-ösnek az államelnök megválasztása volt a legnagyobb problémája” (393. p.).

Sok mindenki számításba jött. Mindszentytől Sulyok Dezsőig. Drozdy leírja, kinek mit ígért a két legesélyesebb rivális, Nagy Ferenc és Tildy Zoltán, ha megválasztják köztársasági elnöknek. Tőle Nagy Ferenc stílbútort akart vásárolni, Tildy pedig ily módon környékezte meg: „Köztudomású, Győző, hogy te vagy Magyarországon a legnagyobb nyomda- és lapszakember. Hiszen te csináltál az Esti Kurírból is világlapot. Elhatároztam hát, hogyha megválasztotok köztársasági elnöknek, legelső dolgom lesz egy kontinentális jelentőségű, nagy napilap megindítása. Döntöttem a tekintetben is, hogy a választás utáni napon már meg is jelennék. Kérlek, készíts számomra két tervezetet: a kiadóhivatali, azaz az üzleti részről egyet, s a másikat szerkesztési szándékairól. A munkatársak megválasztását is read bízom” (394. p.).

Végül Rákosi döntötte el, kiből mi legyen. Mint tudvalevő, Nagy Ferenc miniszterelnök, Tildy pedig a köztársaság elnöke lett. Aztán:

„Mondanom sem kell: Tildy nem indított lapot. Nagy Ferenc nem vett bútort. Perr Viktor nem lett kultuszállamtitkár, Padányi Gulyás nem kapott Katedrát, Kováts Ferenc nem lett főispán Zalában, Mándli Sándor Vasban. Bencze Imre nem kapta meg az igazságügy második posztját. Magyar János nem lett kormánybiztosa az elhagyott moziknak. Katona Jenőt nem szerződtette a Kis Újság. Parragi György nem kapta meg a Magyar Nemzet főszerkesztői posztját. Sulyok Dezső nem lett miniszterelnök, de még csak miniszter sem. Desseffy Gyula kultusz-államtitkársága dugába dőlt, Eszterhás György párthernyő maradt. Dr. Balogh György nem kapta meg a pártigazgatóságot, Futó Dezső nem lett bihari főispán, Gaál Olivér sem kapta meg Somogyot. Kerék Mihály nem igazgathatta az Országos Földosztó Hivatalt, Kővágó József nem lett főpolgármester, Pártay Tivadarból nem lett sajtófőnök, Pásztor Tamásból amerikai követ, Szemes Józsefből iparügyi államtitkár, Udvary Dezsőből a Képzőművészeti Főiskola igazgatója...stb. stb. Jöttek azonban Jékely Lászlók, Jócsik Lajosok, Bencsik Gyulák... olyanok, akikről sohase álmodta volna senki, hogy roskataghomlokukkal e csúcsokat verik” (395. p.).

Drozdy nem volt csalódott. Neki elég volt annyi, hogy az egyszerű emberek tisztelik, no meg néhány képviselőtársa is, akik körülbelül így vélekedtek róla: „Nézétek, ez az, aki nem akar magának semmi bönét: csak az elnyomottakat akarja fel-

emelni, s ha kell, elvérzik egy gondolaton, de meg nem adja magát” (393. p.). Mint írja, soha semmilyen klikkhez nem tartozott. Mint politikusnak három vágya volt: hogy a kárpát-medencei magyarság valamikor ismét együvé tartozhasson, a föld azé legyen, aki megműveli, s egyszer megvalósuljon Magyarország örökös semlegessége. Hát nem elsinkófálásra ítélt illúziók? Elérésük érdekében hiába próbálkozott meg számtalanszor szembeszegülni a lehetetlennel. Utoljára 1947 tavaszán.

„A kommunista irányítás alatt álló Baloldali Blokk követelésének engedve, a kisgazdapárt 1946. március 12-én kizárt húsz, a demokratikus szárnyhoz tartozó nemzetgyűlési képviselőt. A kizárás után a képviselők egy része, Sulyok Dezső és Drozdy Győző szervezésével új pártot alapított, a Magyar Szabadság Pártot, melynek programját Sulyok 1946. július 24-én ismertette a parlamentben. Ebben hangsúlyos szerepet kapott az ország semlegességének (azaz függetlenségének) biztosítása, belpolitikai téren pedig a párt demokratikus jogok és elvek tiszteletben tartása mellett szállt síkra. A Szabadság Párt szembehelyezkedett a kisgazdapárttal is, amelynek vezetősége egyre inkább a kommunista párt kiszolgálójává vált. A Magyar Szabadság Párt 1946 végén, az új költségvetés kapcsán még egy utolsó erőteljes, kétségbeesett támadást indított a sztálinista baloldal ellen. Elutasították az államosítási terveket, és az MKP által előterjesztett hároméves tervet. 1947. március 20-án pedig megakadályozandó a kormány Szovjetunió melletti deklarációját, Sulyok Dezső, pártja nevében Magyarország örökös semlegességét törvénybe iktató javaslatot nyújtott be” (397. p.).

Ezzel betelt a pohár. 1947. július 21-én pártjukat kénytelenek voltak felosztatni. Sulyok Dezső és néhányan emigráltak, Drozdy is megpróbált elmenekülni, de a „jugoszláv határon elfogták, ahonnan az Andrassy út 60-ba, az államvédelmi hatóság őrizetébe szállították. Innen öngyilkossági kísérlet segítségével szabadult, mikor balkezén ütőerét fölvtágra, orvost hívtak, akivel üzeni tudott, s kapcsolatai segítségével sikerült visszanyernie szabadságát.

A demokratikus erők szétverése után már csak idő kérdése volt, hogy mikor következik be a politikai fordulat. Ennek ideje 1947 őszén jött el, amikor a kommunista pártok nemzetközi szervezetén, azaz a Kominformon keresztül Sztálin utasítást adott a kommunista testvérpártoknak a hatalom megszerzésére” (398. p.).

Drozdy Győző ezek után a politikától távol tartva magát, illetve kirekesztve belőle, még 23 évig élt. 1970. november 2-án, 85 éves korában hunyt el Budapesten.

Befejezésül hadd írjam ide mondatai közre rejtett, egyik bölcs gondolatát: „Milyen kár, hogy az ilyen, csaknem szubjektív memoirfoszlányokat nem használhat a történelem!” (121. p.).

Ismételten kérdezem, ugyan miért nem?